

SÖZCÜKTE ANLAM

Gerçek anlam (Temel Anlam) : Bir sözcüğün aklımıza gelen ilk anlamına gerçek anlam denir.

Örneğin: “Bıçağın ucu çok **keskinmiş.**” cümlesinde keskinlik özelliği akla gelen ilk anlamında yani gerçek anlamında kullanılmıştır.

- Dışarıda oldukça **soğuk** bir hava vardı.
- Denizin bu tarafı çok **derin** buradan uzaklaşın.
- Yediğimiz biber çok **acıydı.**

Mecaz anlam: Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen sıyrılarak yeni ve farklı bir anlam kazanmasına mecaz anlam denir.

Örneğin: “Bugünlerde oldukça **soğuk** davranıyor.” cümlesinde ‘soğuk ‘sözcüğü karşıdaki insanı dikkate almıyormuşçasına davranmak, anlamında kullanılarak gerçek anlamı dışında yeni bir anlam kazanmıştır.

>O, her konuda çok **ince** düşünüyordu.

> Bakışlarındaki **derin** manayı fark ettin mi ?

>Bu konuyu bir daha **açmavacağım.**

UYARI: Deyimler ve atasözleri genellikle mecaz anlamlıdır.

Terim Anlam: Bir sözcüğün bilim, sanat, spor ya da meslek alanına özgü kavramları karşılığında kazandığı anlama terim anlam adı verilir.

Örnekler:

Hakem son dakikada **penaltı** verdi.

Şiirde **kafiye** olmazsa olmaz özelliğidir.

Bu tiyatro da **perdelerini** kapadı.

Ayağı olmayan göllerde tuz oranı yüksek olur.

Doktor dişlerime **köprü** yapacak.

Ağacın **kökleri** onu toprağa bağlar

Eş Anlamlı (Anlamdaş) sözcükler :
Yazılışları farklı anlamları aynı olan sözcüklere eş anlamlı anlamdaş sözcükler denir.

Örnek:

>**İleti** sözcüğünün eş anlamlısı **mesajdır.**

>**Uzak** sözcüğünün eş anlamlısı **ıraktır.**

>**Dil** sözcüğünün eş anlamlısı **lisandır.**

>**Misafir** sözcüğünün eş anlamlısı **konuktur.**>**Ev** sözcüğünün eş anlamlısı **konuttur.**

Yakın Anlamlı Kelimeler: Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi görüldüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan, yani aralarında anlam ayrıntısı bulunan kelimelerdir.

Örneğin:

>mutluluk-sevinç   >istemek – dilemek

>usanmak-sıkılmak   >eş – dost – ahbap

>Doğru- dürüst   >beklemek – durmak

>küsmek – gücenmek – darılmak

>uğraşmak – didinmek

Zıt (Karşıt) Anlamlı sözcükler: Birbiriyle ters anlamda kullanılan sözcüklere karşıt anlamlı sözcükler denir.

UYARI: Sözcükler arasında zıt anlamlılık ilişkisi olabilmesi için her iki sözcüğün de ya gerçek anlamında ya da mecaz anlamlarında kullanılması gerekir.

Örneğin: “Dün akşam bize geldi.” ve “Bu işin sonu nereye gider.” cümlelerinde yer alan gelmek ve gitmek sözcükleri arasında zıt anlam ilişkisi yoktur. Çünkü ilk cümlede gelmek sözcüğü gerçek anlamda ikinci cümledeki gitmek sözcüğü ise mecaz anlamda kullanılmıştır.

UYARI: Bir sözcüğün olumsuzunun o sözcüğün zıddı olmayacağı unutulmamalıdır.

Örneğin: Gelmek sözcüğünün olumsuzu gelememektir ancak bu sözcüğün zıddı gitmektir.

Örnekler: Berrak – bulanık , acemi- usta, cimri- cömert , ham – olgun, üvey – öz, eğri- düz...

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler: Yazılışları aynı anlamları farklı olan sözcüklere eş sesli sözcükler denir.

UYARI: Eş seslilik özelliği kelimelerin sadece gerçek anlamlarında aranır. Yan ve mecaz anlamlarında aranmaz.

Örnek: “Yaşlı ağacın dalları kırılarak düştü.” ve “Bu dalda daha başarılı olacaktır.” cümlelerinde altı çizili sözcükler arasında eş seslilik özelliği yoktur. Çünkü ilk cümledeki dal sözcüğü gerçek ikinci cümledeki dal sözcüğü yan anlamlarıyla kullanılmıştır.

UYARI: Düzeltme işareti kullanılan sözcükler okunuş, yazılış ve anlam açısından farklılık göstermesinden dolayı eş sesli kabul edilmezler.

Örnek: hala – hâlâ, aşık – âşık, adet – âdet, yar – yâr...

Örnek:

>Neden kondun a bülbül kapımdaki asmaya

Ben yarimden vazgeçmem götürseler asmaya

>Karşımda duran yüce dağlar.

Ayrılık yüreğimi dağlar.

>O içimde solmayan bir güldü.

Ne yaptım ne ettim hep başkasına güldü.

GENEL VE ÖZEL ANLAM: Sözcüğün bir türün tamamı için kullanılmasına **genel anlam**, o türün sadece bir ya da birkaç örneğine işaret edecek şekilde kullanılmasına da **özel anlam** denir.

>Bu, kedinin çok güzel gözleri vardı.

(**Özel Anlamlı**)

>Köpekler insanların sadık dostlarıdır.

(**Genel Anlamlı**)

UYARI: genel ve özel anlam soruları karşımıza genelden özele gidilmiştir ya da özelden genele gidilmiştir şeklinde sorulabilir.

Örneğin:“ Mehmet Akif Ersoy, bana göre en büyü vatan şairlerinden birisidir.” cümlesinde Mehmet Akif Ersoy özel vatan şairleri genel anlamı kapsamıştır. Dolayısıyla bu cümlede **özelden genele** doğru gidilmiştir.

Somut ve Soyut Anlamlı Sözcükler:

Beş duyu organımızın yalnızca biriyle bile algılayabildiğimiz her şey somutken beş duyu organımızın biriyle bile algılayamadığımız her şey soyut anlamlıdır.

KOD: Somut > Somun

Somut Kelimeler Örnek: Rüzgar, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı , çiçek, gürültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku, uzun, deniz...

Soyut Kelimeler Örnek: Kin, iyilik, kötülük, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, hüznün, mutluluk, vicdan, umut, sevinç, keder...

UYARI: Gerçekte soyut olan bir kelimenin cümle içerisinde somut anlamı kapsayacak şekilde kullanılmasına **somutlaştırma**, somut anlamı kelimenin soyut anlama gelecek şekilde kullanılmasına ise **soyutlaştırma** denir.

Örneğin: “Bu aralar bana çok **sıcak** davranıyor.” cümlesinde altı çizili olan sözcük gerçekte beş duyu organımızla algılanabilecek bir sözcük iken cümlede samimi, içten, cana yakın anlamında kullanılmış ve somutken soyut bir anlam kazanmıştır.

Örneğin: “Bir parça **huzur** istiyorum sadece.” cümlesinde altı çizili sözcük gerçekte soyut anlamı iken bu cümlede miktar olarak alınabilecek somut bir nesne gibi kullanılmış ve somutlaştırılmıştır.

Nitel ve Nicel Anlamlı Sözcükler: Sayılabilen ve ölçülebilen özellikteki kelimeler **nicel anlamlı** iken sayılamayan ölçülemeyen özellikler **nitel anlamlıdır**.

Oldukça **uzun** boylu bir gençti. (Nicel)

Bu kuyu gerçekten **derinmiş**. (Nicel)

Güzel bir film izledik. (Nitel)

Annem, **lezzetli** bir yemekler yapar.(Nitel)

UYARI: Bir sözcük cümleden cümleye hem nitel hem nicel anlamda kullanılmış olabilir.

İnce esprileriyle herkesi güldürdü.(Nitel)

Binanın **ince** duvarları sesi hemen geçiriyor. (Nicel)

İkilemeler: Anlatıma güç kazandırmak ve anlamı pekiştirmek amacıyla kullanılan iki sözcüğün tekrarıyla meydana gelen yapılar ikileme denir.

İkilemeler Farklı Yollarla oluşturulur:

- A) **Aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikilemeler:** koşa koşa, güzel güzel, uzun uzun...
- B) **Eş anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler:** güçlü kuvvetli , şan şöhret, sağlıklı sıhhatli...
- C) **Yakın anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler:** eş dost, yalan yanlış, doğru dürüst, akıl fikir...
- D) **Karşıt anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler:** er geç, ileri geri, aşağı yukarı, dost düşman...
- E) **Biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerden oluşan ikilemeler:** Ufak tefek, eğri büğrü, yırtık pırtık, dolap molap ...
- F) **İkisi de anlamsız sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler:** İvır zıvır, eciş bücüş, abuk sabuk...

UYARI: ikilemeler arasına hiçbir noktalama işareti getirilemez.

UYARI: İkilemeler genellikle ayrı yazılırlar ama bitişik yazılan ikilemelerde mevcuttur.

Örneğin: cızbız, altüst, çerçöp, delidolu, günbegün...

Yansıma Sözcükler: Doğadaki varlıkların çıkarmış oldukları seslerden etkilenecek ortaya konan sözcüklere yansıma denir.

Güm, cız, gü, şır, pat, tık, hav, me, çıt..

Örnek:

Topladığımız çalılar ateşte **cıtır cıtır** yandı.

"Dün gece, suyun **sırıltısından** uyuyamadım."

Adamın **horultusu** canıma tak etti.

Ocakta süt **fokur fokur** kaynıyor.

UYARI: Yansımada mutlaka ses olmalıdır, ses anlamı yoksa yansıma değildir.

Örneğin: Kabartı, morartı, parıltı, ışıltı... gibi sözcükler yansıma değildir.

DEYİMLER: Bir durumu bir olayı karşılamak amacıyla kullanılan kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denir.

UYARI: Deyimler kalıplaşmış olduklarından deymi oluşturan sözcüklerden hiçbirini yeri değiştirilemez ve deyimde yer alan herhangi bir sözcük yerine eş anlamlısı getirilemez.

UYARI: Deyimler genelde mecaz anlamı olarak kullanılırlar.

Örnek :

>>'Ayağına karasular inmek.' deymi bir yerde beklemekten, ayakta durmaktan yorulmak anlamına gelmektedir. Bu deymi oluşturan 'karasular' sözcüğü yerine 'kara' sözcüğünün eş anlamlısı olan 'siyah' sözcüğü getirilemez.

>>**Çam devirmek:** Uygun olmayan yerde uygun olmayan sözler kullanmak.

>>**Suyu ısınmak:** Bir şeyin zamanının gelmesi.

>>**Göz boyamak:** Kandırmaya çalışmak.

Kılı kırk yarmak: İnce ayrıntısına inmek, özenmek, titiz davranmak.

ATASÖZLERİ: Uzun gözlem ve deneyimlere dayalı, kısa ama özlü anlamlar içeren ders niteliğindeki sözlere atasözü denir. Atasözleri söyleyeni belli değildir yani atasözleri anonimdir.

UYARI: Atasözleri ile deyimler birbirine karıştırılmamalıdır. Atasözleri genellikle cümle şeklindedir ve ders verme amacı taşımaktadırlar. Deyimler ise sadece bir durumu bir olayı karşılamak amacıyla oluşturulmuşlardır.

Minareyi çalan kılıfını hazırlar: Bir suçta gerçekleştiren kimse, onun ortaya çıkmaması için gereken önlemi de önceden alır.

Aba vakti aba, yaba vakti yaba : Her şey zamanında yapılırsa kişi kazançlı olur.

Cami ne kadar büyük olsa imam bildiğini okur: Bir toplulukta çok kişi ve fikir olsa da karar verme yetkisine sahip kimseler, kendi bildiklerini uygularlar.

Can çıkmayınca huy çıkmaz: Hayat boyu kazanılan alışkanlıklar da gelişir ama değiştirmek çok zordur. Kişi ölünceye kadar devam eder.

ÖZDEYİŞLER (VECİZELER) : Söyleyeni belli olan bir düşünceyi kısa ve öz bir şekilde ortaya koyan yazılara denir.

UYARI: Atasözlerinin söyleyeni belli değilken özdeyişlerin söyleyeni bellidir.

Ne kadar bilersen bil, söylediklerin karşındakinin anlayabileceği kadardır.

(Mevlâna)

Boş bir çuvalın ayakta durması zordur.

(B.Franklin)

Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması): Bir sözcüğün benzetme amacı gütmeyen başka bir sözcük yerine kullanılmasına denir.

Örneğin: “ Sobayı yaktın mı ? ” cümlesinde soba söylenerek içerisindeki yakacak kastedilmiş ve ad aktarması yapılmıştır.

>> Mehmet Akif'i her gün okuma lazım.
(Mehmet Akif'in yazılarını)

>> Bütün şehir sokağa dökülmüştü.
(Şehirdeki insanlar)

>> Bardağı bir dikişte içti.
(Bardağın içindekini)

DEYİM AKTARMASI:

- A) **İnsandan Doğaya Aktarma:** İnsana ait özelliklerin doğaya verilmesi.
Örneğin: “Ovadaki bütün çiçekler el ele tutuşmuş, hep bir ağızdan şarkı söylüyorlardı.” cümlesinde çiçeklerin el ele tutuşması ve şarkılar söylemesi gibi insana ait özellikler insan dışı varlıklara verilmiştir.
- B) **Doğadan insan aktarma: Doğaya ait özelliklerin insan verilmesiyle oluşturulur.**
Örneğin: “Paslanmış yüreklerle ilerleyemezsin. ” cümlesinde doğaya ait olan paslanma özelliği insana verilmiştir.
- C) **Doğadan doğaya aktarma:**
Örnek: “Yapraklar uçuşuyordu etrafa.” Cümlesinde doğaya ait olan uçuşma eylemi yine doğada bir varlık olan yaprağa verilmiştir.
- D) **Duyular arasında aktarma:** Bir duyu organıyla algılanabilecek bir şeyi başka bir duyu organıyla algılayabilme işlemidir.

Örneğin: “Havada keskin bir koku vardı. ” cümlesinde keskin sözcüğü gerçekte deri ile algılanabilecek bir özellik iken bu cümlede burunla algılanabilecek bir özelliğe bürünmüştür.

DOLAYLAMA: Bir sözcükle anlatılabilecek bir şeyi birden çok sözcükle anlatma işidir.

Örneğin: “ top” sözcüğü yerine meşin yuvarlak, “turizm” yerine bacasız sanayi, “kaleci” sözcüğü yerine file bekçisi...

GÜZEL ADLANDIRMA: insanların duymaktan hoşnut olmadıkları bazı durumlar için kullandıkları sözcükler güzel adlandırma olarak ifade edilir.

ÖRNEK:“Öldü”demek yerine”son yolculuğuna uğurlandı, vefat etti “gibi sözcüklerin kullanılması güzel adlandırmaya örnektir. Yine “verem” hastalığı yerine “ince hastalık”ifadesinin kullanılması güzel adlandırmaya örnektir.

Aşağıda numaralı olarak verilmiş olan atasözlerini anlamlarıyla örnekteki gibi eşleştiriniz.

ATASÖZLERİ	ANLAMLARI
1) Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.	( ) Bir cemaatte ne kadar farklı fikirde olan olursa olsun karar verme yetkisini elinde bulunduran kişi yine kendi aklına yatanı yapar.
2) Acı patlıcanı kırağı çalmaz.	( ) Sürekli çalışan bir şeyler üretmek isteyen hayatı boyunca zinde olur ve bir kenara atılmaz.
3) Cami ne kadar büyük olsa imam bildiğini okur.	( ) Kişi bir kötülük yaptığında kötülük yaptığı insanın ona daha fazlasını yapabileceğini unutmamalıdır.
4) El elin eşeğini türkü çağırarak arar .	“insanlar başkalarına bol bol yaptığı yardımı kendi yakınlarına yapmaz”
5) İşleyen demir pas tutmaz.	( ) Hayatta birçok problemlerle karşılaşarak bunlardan başarı ile çıkmış olanlar, bundan sonra karşılaşacakları zorlukları da atlatıp başarıyla çıkarlar”
6) Rüzgar eken fırtına biçer.	( ) Niyetlendiğimiz bir işe girdikten sonra o işin maddi külfeti çok olsa bile katlanmamız gerekir.
7) Söz gümüşse sükut altındır.	( ) Yeri geldiği zaman konuşmak iyidir ancak susulması gereken yerde susmayı bilmek daha önemli bir erdemdir.
8) Meyve veren ağacı taşlarlar.	(1) Anne ve baba her hareketlerinde çocuklara örnek olurlar.
9) Kaçan balık büyük olur.	( ) Bir fırsat kaçtığı anda onu gözümüzde öyle büyütürüz ki olduğunun çok üstünde zannederiz.
10) Hamama giren terler.	( ) Başarılı insanları çekemeyenler mutlaka olur ve bu tarz insanlar kıskançlıkları yüzünden başarılı insanlara sürekli sataşır.
11) Mum dibine ışık vermez.	( ) Başkasının başına gelen bir kötülük bizi ne kadar üzse üzsün, sıkıntıyı yaşayan insanın yaşadığı üzüntüyü tam manası ile anlamamız mümkün değildir.

8. SINIF SÖZCÜKTE ANLAM KONUSU VE ETKİNLİĞİ

Aşağıda altı çizili sözcüklerin hangi anlamda kullanıldıklarını bularak ‘ X’ işaretiyle gösteriniz.

CÜMLELER	GERÇEK ANLAM	MECAZ ANLAM	TERİM ANLAM
Havalar <u>ısınınca</u> herkes kendisini sahillere attı.			
Bardağın <u>boş</u> olduğunu görünce bir daha çay doldurdu.			
Bu çocuk, <u>keskin</u> bir zekaya sahip.			
Öyle <u>kuru</u> vaatlere karnım tok benim.			
Bu çocuk, seninle resmen <u>oynuyor.</u>			
Türkçedeki <u>kökler</u> konusu çok eğlenceli.			
Matematik öğretmeni, tahtaya bir <u>doğru</u> çizdi.			
Seni, sokağın <u>başında</u> bekliyormuş.			
Bu sözleriyle kalbimi çok <u>kırdı.</u>			
Çürük <u>dişlerini</u> tedavi ettirmek için doktora gitti.			
<u>Karanlık</u> günleri ardımızda bıraktık.			
Uçağın <u>kanadı</u> , havada parçalanmış.			
Bu haberi duyunca adeta <u>yıkıldı.</u>			
Bu güreşçi, <u>köprü</u> kurmayı iyi biliyor.			
Ses çıkarmak için sazın <u>perdelere</u> iyi basmak gerekir.			
Dışarıdaki hava, çok <u>soğuktu.</u>			

Aşağıda verilen sözcüklerin zıt ve eş anlamlarını bularak yazınız ve bu sözcüklerin eş ve zıt anlamlarını örnekte gösterildiği gibi cümlede kullanınız.

Sözcükler	Eş Anlamı	Eş Anlamının Cümlede Kullanımı.	Sözcük	Zıt Anlamı	Zıt Anlamının Cümlede Kullanımı
İzah	Açıklama	Bu konunun <u>açıklamasını</u> sana yaptım.	Pasif	Aktif	Bu çalışmalara <u>aktif</u> olarak katıldı.
İri			Gürbüz		
Tasa			Dahil		
Akıllı			İssiz		
Görev			Medeni		
Kudret			Ret		
Birey			Parlak		
Lüzum			Sığ		
Kabiliyet			Hayır		
Rehber			Yüksek		
Kibir			İniş		
İlave			Sade		
Tesadüf			Nazik		
Numune			İlkel		

8. SINIF SÖZCÜKTE ANLAM KONUSU VE ETKİNLİĞİ

Aşağıda verilmiş olan cümlelerde altı çizili sözcüklerin nicel anlamda mı, yoksa nitel anlamda mı kullanıldığını ‘ X’ işareti koyarak belirtiniz.

CÜMLELER	NİTEL	NİCEL
Bu <u>yüksek</u> binaların arasında kaybolduk.		
<u>Cimri</u> insanlardan hiç haz etmem.		
<u>Siyah</u> inciri çok seviyorum.		
Çaldığım kapıyı <u>küçük</u> bir kız açtı.		
O kadar açtı ki <u>iki</u> tabak yemek yedi.		
Kazayı <u>hafif</u> sıyrıklarla atlattım.		
Senin odan benim odamdan daha <u>geniş</u> .		
En <u>yakın</u> markadaşım Akif bugün gelmedi.		
Hepimiz bu işten <u>iyi</u> para kazandık.		
Fotoğraflarınız çok <u>güzel</u> görünüyor.		

Aşağıda numaralı olarak verilmiş olan deyimleri anlamlarıyla örnekteki gibi eşleştiriniz.

DEYİMLER	ANLAMLAR
1)Gafil avlanmak.	( )Bir kişinin zayıf tarafına dokunup onu kızdırmak.
2) Çam devirmek.	(1) Bir kimseyi hazırlıksız ve habersiz bir anında yakalamak, güç duruma düşürmek, güç durumundan yararlanmak.
3) El etek çekmek.	( ) Boş uğraşlarda bulunmak, Boşa çalışmak.
4) Açık kapı bırakmak.	( ) Düşünmeden söylemek, rastgele söylemek.
5) Damarına basmak	( ) Eskiden ilgilendiği bir işi bırakmak.
6) Havanda su dövmek	( ) İstemeksizin, ayırımında olmaksızın, karşısındakine dokunacak ya da kötü bir sonuç doğuracak söz söylemek.
7) Oturduğu dalı kesmek	( ) Hiç bir şeyi kalmamak, bütün imkan ve gücünü kaybetmek.
8) Öküz altında buzağı aramak	( ) Çıkarlarını sağladığı kaynağa zarar vermek.
9) Sıfırı tüketmek	( ) Bütün yardım kapılarının kapalı oluşunu, çaresizliği, umutsuzluğu, olanaksızlığı anlatır.
10) Ulu orta konuşmak	( ) Alakasız sebeplerle umulmadık şeylerden şüphelenmek
11)Yer demir gök bakar.	( ) Sorunlar görüşülürken kestirip atmadan ileride anlaşma olabilecek sözler söylemek, uygun davranışlarda bulunmak.

